

Novi pogled na procesnu dokumentaciju o uroti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana 1671.

Gajski, Dragutin

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:961910>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Dragutin Gajski

**Novi pogled na procesnu dokumentaciju o uroti Petra Zrinskog
i Frana Krste Frankopana 1671.**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Dragutin Gajski

**Novi pogled na procesnu dokumentaciju o uroti Petra Zrinskog
i Frana Krste Frankopana 1671.**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Viktorija Franić Tomić

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Biografije Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana.....	6-7
3. Prinos hrvatskoga povjesničara Franje Račkoga: <i>Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr.Frankopana</i>	8
4. Romansirana naracija o uroti Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana hrvatskoga književnika Eugena Kumičića.....	9
5. Dokumenti o pripremi urote Nikole Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana.....	10-13
6. Dokumenti o istražnim radnjama nad Petrom Zrinskim i Franom Krstom Frankopanom.....	14-16
7. Dokumenti o odnosu Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana za vrijeme sudskog procesa.....	17-18
8. Dokumenti o presudi i izvršenju kazne za urotu Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana.....	19-21
9. Zaključak.....	22-23
Sažetak.....	24
Ključne riječi.....	24
10. Literatura.....	25

Sažetak:

U ovom završnom radu prikazat će se novi procesni dokumenti o uroti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana 1671. godine. U tu će nam svrhu poslužiti novoprevedeni dokumenti u djelu *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana - Dokumenti*. autora Mirjana Damaške, Nelle Lonze (ur.), Ivane Horbec i Maje Matasović. Analizom svih procesnih dokumenata u ovoj knjizi saznat ćemo detalje sudskog procesa te zaključiti mijenja li se predodžba o hrvatskim junacima nakon izlaska ove knjige. Za starije prinose poslužit će nam hrestomatija izabranih djela Petra Zrinskoga i Fran Krste Frankopana u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti* urednika Krste Špoljara, roman *Urota Zrinjsko-frankopanska* Eugena Kumičića te od historiografskih sintetskih prinosa: *Pregled povijesti hrvatskoga naroda* Ferde Šišića, *Povijest hrvatskoga naroda* Trpimira Macana i Željka Holjevca, *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost. Svezak III. Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)* urednika Ivana Goluba kao i *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana / skupio Fr. Rački* Franje Račkoga.

1. Uvod

Dana 30. travnja 1671. godine, hrvatski plemići Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan, pogubljeni su u Bečkom Novom Mjestu (Špoljar, 1976, 8). Dragovoljno su otišli u Beč i predali se vlastima jer im se ta mogućnost činila najboljom (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 25). Nakon toga, ipak su zatvoreni te se protiv njih vodila istraga i sudski postupak (Špoljar, 1976, 8). Oboje su osuđeni na smrt radi počinjenja „zločina uvrede veličanstva i veleizdaje“ 25. travnja. 1671. godine (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 357). Do današnjih dana, oni u hrvatskom narodu i njegovoj svijesti žive i vidi ih se kao „simbole hrvatskog otpora tuđinskoj vlasti“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 21).

Djelo *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana – Dokumenti* stvoreno je u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta *Zaklade Marija i Mirjan Damaška* osnovane 2014. godine, a objavljena 2023. godine u izdanju nakladnika *Zaklade Marije i Mirjana Damaške i Školske knjige* (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 11). Izvornici koji su pisani na njemačkom, latinskom, talijanskom, hrvatskom i mađarskom jeziku, pravno nazivlje, mnogobrojni citati, osobna imena i zemljopisni pojmovi iz 17. stoljeća predstavljali su veliki izazov, a priređivačice Ivana Horbec, Nella Lonza i Maja Matasović napisale su: „Napor oko prvoga prijevoda na hrvatski jezik, koji predajemo sudu javnosti, polazi od jednostavne želje da se ovaj povijesni materijal približi zainteresiranome čitateljstvu iz najširih krugova, a stručnjacima pruži oslonac u služenju originalnim materijalom“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 14). Ovo djelo pruža 90 pronađenih dokumenata sudskog procesa i dokumenata korištenih u sudskom procesu, složenih po kronološkom redoslijedu s prijevodom, kao i prijepise izvornih dokumenata (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 15). Pregledavanjem izvornih dokumenata koji se nalaze u *Austrijskom državnom arhivu* u Beču, pokazalo se je da je osim 59 dokumenata koje je pronašao Franjo Rački, u procesni spis spada još 31 dokument (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 12). Osim dokumenata, u knjizi se nalaze i fotografije bakroreza Cornelisa Meysensa (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 9). Ti bakrorezi donose prikaz zadnjih dana života pred smrt, same smrti, odnosno prikaz pogubljenja i na kraju i pogreb (Golub, 2003, 16). Franjo je Rački 1873. godine povodom obilježavanja dvjesto godina urote Zrinskih i Frankopana priredio i objavio u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti djelo *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana* sakupivši osim samih procesnih spisa i druge pisane dokumente iz toga vremena iz raznih dostupnih arhiva da bi bila „poviestničkoj istini na korist“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 14).

2. Biografije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana

Petar je IV. Zrinski bio hrvatskim plemićem, potomkom moćne obitelji Zrinski čiji korijeni sežu do 11. stoljeća, od knezova Bribirskih (Šubići), a počeli su se nazivati i Zrinskima 1347. godine kada im je ugarsko-hrvatski kralj Ludovik I. dao grad Zrin u Pounju u zamjenu za posjede u Bribiru (Macan; Holjevac, 2013, 70). Radi turskih ugroza tijekom 16. i 17. stoljeća selili su prema sjeveru do Ozlja i Čakovca gdje su stekli velike posjede (Špoljar, 1976, 7). Kako su njihova imanja na istoku graničila s turskim osvajačima, stoljećima su morali sprječavati njihove upade na svoju zemlju što je iznjedrilo generacije vojskovođa. Najznačajniji i najslavniji bio je Nikola Šubić Zrinski (Sigetski) koji je u bitci kod Sigeta 1566. godine protiv Turaka zaustavio sa svojim snagama prodor Turaka prema Beču i poginuo herojskom smrću (Šišić, 1975, 295). U predahu od ratnih epizoda, uspješno su vodili svoja imanja, a po dvorcima počeli su se baviti osnivanjem knjižnica i književnom aktivnošću (Špoljar, 1976, 7). Kao najugledniji i najmoćniji hrvatski velikaši, često su bili birani za hrvatske banove pa je tako banom bio i slavni Nikola Šubić Zrinski, a i njegovi praunuci Nikola i Petar (Špoljar, 1976, 11). Braća Nikola, rođen 1620.g u Čakovcu i Petar Zrinski, rođen 1621.g u Vrbovcu, stekli su široko obrazovanje svladavši sve značajne jezike toga doba (latinski, talijanski, njemački i mađarski), nakon školovanja putujući po Italiji stekli su i znanja o bogatoj talijanskoj književnosti što je kod njih potaklo sklonost prema pisanoj riječi (Špoljar, 1976, 7-8). Stariji se brat (Nikola) nakon školovanja i putovanja nastanio u Čakovcu te je njegovao bliske veze s mađarskim plemstvom, a mlađi brat u Ozlju (Petar) (Špoljar, 1976, 8). Nikola je bio istaknuti vojskovođa i hrvatski ban koji je počeo kovati urotu protiv bečkoga dvora, ali je ubrzo smrtno stradao u lovu (Špoljar, 1976, 8). Urotu je počeo kovati zbog nezadovoljstva mirom u Vašvaru 1664. godine koji je Turcima unatoč teškom porazu ostavio ne samo ona područja koja su imali u to vrijeme nego i ratnu odštetu (Šišić, 1975, 313-314). Nikola je napisao spjev *Jadranskoga mora sirena* na mađarskome jeziku koji je sadržavao nekoliko pjesama i ep o opsadi Sigeta, taj je spjev vrlo važan za mađarsku književnost (Špoljar, 1976, 11-12;14). Mlađi je brat Petar, u Ozlju oženio kći Vuka Frankopana Tržackoga, Anu Katarinu Frankopan 1641. godine (Špoljar, 1976, 8). Nakon bratove smrti, imenovan je za hrvatskoga bana, a dužnost je počeo obnašati krajem 1668. godine (Šišić, 1975, 316). Bavio se književnim radom u kojem najznačajnije mjesto zauzima prepjev bratove *Sirene* na hrvatski jezik (Špoljar, 1976, 12). U njegovu dvoru, počeli su se okupljati mnogi pisci koji su obzirom na činjenicu da se na području Ozlja susreću sva tri narječja hrvatskog jezika i to čakavsko, kajkavsko i štokavsko, tamo su počeli stvarati svoj

književni jezik (Špoljar, 1976, 17). Radi se o Ozaljskom književnu krugu kojeg su sačinjavali Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan, leksikograf Ivan Belostenec te pisci Ana Katarina Zrinska, Juraj Ratkaj Velikotaborski (Špoljar, 1976, 17). Njegov najpotresniji tekst, svakako je pismo *Moje drago zercze* supruzi Katarini Zrinskoj napisano u noći prije izvršenja kazne, pismo je iste godine prevedeno na više jezika (Macan; Holjevac, 2013, 154).

Fran Krsto Frankopan bio je plemićem, ratnikom, ali i pjesnikom (Špoljar, 1976, 181). Nagađa se da je rođen 1643. godine, najvjerojatnije u Bosiljevu, kao potomak krčkih knezova kojima je u 15. stoljeću papa priznao da njihovo plemstvo seže od starih rimskih plemića Frangipani, što je protekom vremena postalo Frankapan, a potom Frankopan, a naziv je Tržački stekao u seobi u Bosnu, mjesto Trzac (Špoljar, 1976, 181). Njegovi su pretci štovali pismenost i osim latinskog, njegovali su i hrvatski jezik i glagoljicu (Špoljar, 1976, 181). O njegovu se obrazovanju starala njegova sestra Ana Katarina koja se kasnije udala za Petra Zrinskoga (Špoljar, 1976, 182). Tijekom obrazovanja u Zagrebu, naučio je mnoge strane jezike, latinski, talijanski, njemački, francuski i ponešto mađarskoga (Špoljar, 1976, 182). Na putovanju po Italiji nakon školovanja, primio je u nasljedstvo grad Nemi, dobio titulu markiza i oženio Juliju di Naro iz ugledne obitelji Barberini (Špoljar, 1976, 182). Na samom početku književnog stvaranja, izdao je spjev *Elegija* 1656. godine, no mirne godine trajale su kratko jer je već 1663. godine u bitci kraj Jurjevih stijena blizu Otočca, zajedno s Petrom Zrinskim i njegovim postrojbama sudjelovao u pobjedi protiv Osmanlija (Špoljar, 1976, 182-183). Bio je ogulinskim kapetanom te je htio dobiti upravu nad senjskom kapetanijom što mu je 1669. spriječio Beč, bio je nezadovoljan politikom bečkog dvora, o uroti je doznao prevodeći pismo šurjaka mu Petra Zrinskog poljskom kralju, nakon čega se priključio uroti (Špoljar, 1976, 183). U ranoj mladosti pisao je čak i neke pjesme lascivna prizvuka čak i u današnje doba, kao što je pjesma *Buhe bantuju Zoricu* (Špoljar, 1976, 289). U tamnici nekoliko mjeseci prije smrti, kada je znao da ga očekuje strašna smrt, okrenuo se pjesmama pobožna karaktera (Špoljar, 1976, 191). Najznačajnija zbirka pjesama koja je ostala za njim, zbirka je lirskih pjesama *Gartlic za čas kratiti* koja se sastoji od pjesama koje su napisane prije, a neke poslije utamničenja, zanimljivo je da ih je autor prije smrti namjerno pomiješao (Špoljar, 1976, 191). Stih iz njegove pjesme *Pozvanje na vojsku*: „Navik on živi ki zgine pošteno“, „živi“ i u današnje doba na mnogim spomenicima braniteljima Domovinskoga rata (Špoljar, 1976, 279).

3. Prinos hrvatskoga povjesničara Franje Račkoga: *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr.Frankopana*

Franjo Rački sa suradnicima povodom obilježavanja dvije stotine godina urote Zrinskih i Frankopana, priredio je 1873. godine i objavio u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr.Frankopana* u kojima je sakupio spise vezane uz proces, ali i druge isprave tog vremena kako bi sam proces stavio u okvir političkih prilika i društvenih kretanja u vrijeme urote (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 14). Prikupljeni je materijal bio pisan na hrvatskom, njemačkom, latinskom i talijanskom jeziku (Rački, 1873, 5). Rački u uvodu piše: „Gradja ova izvadjena i pocrpana je iz deset arkiva i knjižnica, na ime iz tajnoga kućnoga dvorskoga arkiva u Beču, iz onoga nekadanje republike i knjižnice sv. Marka u Mletcih, iz vatikanskoga arkiva u Rimu, iz arkiva u dvorcu kneževske obitelji Lobkovicu u Roudnici u Českoj, iz štajerskoga zemaljskoga u Gradcu, napokon iz nadbiskupskoga zemaljskoga i kaptolskoga arkiva u Zagrebu, te iz knjižnice jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“ (Rački, 1873, 5).

Službene dokumente iz Beča kojih je pronašao 349, dao je prepisati rukom 1870. godine, iz mletačkih izvora nađeno ih je 207, iz vatikanskih arhiva nađeno je 35 isprava, a iz domaćih 32, sve je rukom prepisano i objavljeno na jezicima na kojima su napisane (Rački, 1873, 5). Taj njegov rad objavljen je puna dva stoljeća nakon „krvave epizode u našoj hrvatskoj povijesti“ (Rački, 1873, 5). Taj je rad nadahnuo mnoge znanstvenike i umjetnike na daljnje proučavanje i obrade te je postao „motiv urastao u hrvatski nacionalni identitet“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 14).

4. Romansirana naracija o uroti Petra Zrinskoga i Fran Krste Frankopana hrvatskoga književnika Eugena Kumičića

1892. godine Eugen Kumičić objavljuje svoj povijesni roman *Urota Zrinjsko-Frankopanska* (Kumičić, 2002, 6). To djelo posvećuje „Ocu domovine Dru Anti Starčeviću“ (Kumičić, 2002, 9). Piše i dramu *Petar Zrinski* te povijesnu raspravu *Petar Zrinski i Franjo Krsto Frankopan i njihovi klevetnici*, Kumičić kao pripadnik Stranke prava uočio je da je ova urota i tragedija jako oružje protiv tadašnjih neprijatelja (Kumičić, 2002, 6), odnosno izvrsna građa za nacionalni mit u borbi za hrvatski identitet. Tako se krajem 19. stoljeća, u okviru pravaške kulturnopolitičke ideologije gradi veliki hrvatski nacionalni mit o Zrinscima i Frankopanima, a koji će u književnosti tri i pol desetljeća nakon nastaviti Milutin Cihlar Nehajev u romanu *Vuci* iz 1928. gdje će opisati najslavnijeg Frankopana, krčkog, senjskog i modruškoga kneza iz 15. stoljeća.

U romanu *Urota Zrinjsko-Frankopanska* Eugena Kumičića, nailazimo na najupečatljiviji opis smaknuća urotnika: „Srca ne kucaju: krvnik podigne svoj veliki mač, silno zamahne, mač sijevne, zazuji i zahvati Zrinjskoga niže zatiljka po jakoj kosti. Petar pane na ruke, odmah se pridigne na koljena, a krvnik, sav smeten, naglo zamahne, ali i drugi put udari krivo, zasiječe tek do pol vrata. Zrinjski se sruši na prsa, protegne se, krv poprska crno sukno, zapuši se na suncu, mrzli trnci prolete one ljude naokolo, mnogi proklinju krvnika koji tako muči krštenu dušu. Zrinjski se trza na onome suknu, pridiže se, glava mu visi, njiše se na sve strane, krv šiklja iz grozne rane, kosa mu se razvezala, i ona visi, okrvavljena vuče se po suknu, a krvnik, sav izvan sebe, bijesan, hvata kosu, lovi glavu da je odreže.“ (Kumičić, 2002, 446-447). Opisuje Frankopanovo smaknuće nakon prvog udarca mača koji je promašio vrat i zasjekao se u rame, u kost: „Isuse, Marijo – jaukne knez, od grozne boli skoči na noge, oslobodi se od mača, posrne na prsa, a već je krv okrvavila pleća, rame, vrat, tekla niz svileni zobunac“, i nastavlja „Krvnik zamahne drugi put, svud grobni muk, mač se zakrene malko, jače sijevne, zakrši iznad zatiljka po glavi, i razmrska kost. Knez je tresnuo prsima o daske, trza se u krvi, hvata se za glavu, za ranu. S bedema šumi huka, ježnje steže srca, strava grči lica, mnogima strši kosa, odnekud se čuje vrisak. Krvnik razjaren, mahnit, omjeri oštro, zamahne treći put: glava odleti muklo udari o daske, odbije se malko, prevali se sa stratišta na ploče i okrene se jedanput do crnog sukna u koje je bilo ono truplo, do Petrova ramena...“ (Kumičić, 2002, 449).

5. Dokumenti o pripremi urote Nikole Zrinskoga i Frana Krste Frankopana

O samim dokazima o pripremi urote saznajemo iz prvih 12 dokumenata koji će kasnije teško inkriminirati Zrinskoga i Frankopana, a prvi dokument na koji se nailazi jest *Nacrt za izlaganje točaka pregovora između francuskog kralja i Ugara* iz lipnja 1665. pisan nakon nesretne smrti Nikole Zrinskoga. Taj dokument predstavlja plan za nastavak urote (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 67). Slijedi desetak pisama koje čine prepisku između Petra Zrinskog i ostalih urotnika: Ferenc Wesselenyija, Ferenc Nadasdyja, Erasmusa Tattenbacha, oca Bargilija (pouzdanika poljskog kralja), Ferenc Rakoczyja, te jedno pismo Frana Krste Frankopana upućeno Gašparu Čolniću i Orfeja Frankopana Ali-begu, sva napisana u razdoblju od 5. travnja 1666. godine do 20. ožujka 1670. godine (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 5). U svima se poziva na tajnost dogovora i traženje načina kako doći do sredstava za provedbu oružanog ustanka, primjerice: „Ja sam svakako spreman s mojima i jedva čekam da naše kape pomiješamo s turbanima, a Boga mi, njemački će klobuci letjeti zrakom“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 80-81). To je rečenica iz Frankopanova pisma Gašparu Čolniću 9. ožujka 1670. godine koje će ga najjače inkriminirati jer u njemu osim teorijskih zamisli i problema, spominje i vojnu silu (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 80-81). Datirano 5. veljače 1670. godine, ističe se vlastoručno pismo Leopolda I. Petru Zrinskom koji ga poziva na zasjedanje ugarskih savjetnika i piše: „Budući da bih pak veoma želio da mu i Vi prisustvujete i da se ne mogu nadati da će bez Vaše osobne potpore izaći išta dobrog...“ što bi moglo značiti da je Leopold tada već znao nešto ili bar slutio o planovima Zrinskoga (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 80). Leopold je, preko Ivana Casanove, saznao da je kapetan Franjo Bukovački bio na Porti gdje ga je poslao Zrinski da dogovori savez s Turcima (Šišić, 1975, 318). Pismo koje je Zrinski poslao po kapetanu Franji Bukovačkom u svibnju 1669. godine. sadržavalo je prijedlog ugovora po kojem bi se Hrvatska podredila turskoj vlasti, plaćala danak i imala za svoje vladare Zrinskoga i njegove potomke, a nakon njih sama izabrala nove vladare, zadržala svoju vjeru, a plemstvo svoja stara prava i povlastice, upravo to je pismo, predstavljalo najveći grijeh Zrinskoga i postalo okosnica njegove optužnice (Šišić, 1975, 318). Njegovo Veličanstvo, car i kralj Leopold I., teško je samostalno donosio odluke, već se oslanjao na mišljenja i prijedloge svojih savjetnika „koji nisu uvijek bili poštene i čestiti ljudi“ pa su često „sami“ odlučivali o pitanjima u Monarhiji (Šišić, 1975, 313). To je vidljivo u djelovanju *Tajne konferencije* čije je sve prijedloge car odobrio (Šišić, 1975, 313).

Tajna konferencija (14. pismo, *Očitovanje Tajne konferencije 20. ožujka 1670. godine*) sastala se u Beču, u prostorima vojvode Žagana, u prisutnosti gospode Schwarzenberga, Lamberga, Montecuccolija koji je bio dvorskim kancelarom, Dorcha i Abelea, a predmetom je bila pobuna grofa Zrinskog, Nadasdyja, Tattenbacha, Bukovačkog i ostalih (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 87). Razmatrali su sve moguće načine na koje bi se toj pobuni moglo stati na kraj pa su tako caru izložili i mogućnost da će se Zrinski pokoriti caru i moliti za oprost, ali da oni ne vjeruju da bi se „Zrinski zaista pokajao i istinski pokorio“ te su predložili oštar pristup da bi se „izravno krenulo na njega i dobilo ga ili živog ili mrtvog, jer učenje je političkih mislilaca jasno: ostali dijelovi pobunjeničkog tijela gube život i zamah kad se odreže glava“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 87-93). Također su razmatrali i sudjelovanje Frana Krste Frankopana u pobuni te je predloženo da ga se uhvati i zatoči (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 92). Car je Leopold već sljedeći dan uputio blagonaklono pismo Petru Zrinskom, kao i Martinu Borkoviću, zagrebačkom biskupu, u kojima prijetvorno obećava svoju „jedinstvenu carsku i kraljevsku milost“ Zrinskom ukoliko „udovolji našim upozorenjima“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 93). Istoga dana Zrinski piše Frankopanu pismo (17. dokument) kojim požuruje oružani ustanak kojeg bi organizirao Frankopan te ga upozorava da pazi na Vlase koji bi trebali prestati pukovnije na granicama (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 95). U sljedećem pismu, osamnaestom dokumentu, 24. ožujka daje punomoć Franu Krsti Frankopanu da u njegovo ime obavlja poslove vezane uz staleže i časnike (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 96). Istog dana šalje i Leopoldu I. (19. dokument) svoje uvjete kojima traži ispunjenje svih obveza prema Hrvatskoj koje je car sustavno zanemarivao, primjerice obrana Hrvatske, traži za se i svoga sina Varaždinski generalat, Pazinsku knežiju i druge s nasljednim pravom, a traži i „milost i opće pomilovanje za vlaškoga episkopa i njegove“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 97). *Tajna se konferencija* ponovno sastaje u Beču 28. ožujka 1670. godine (20. dokument) po pitanjima pobune grofa Zrinskog i Frankopana, o zahtjevima koje je po ocu Forstallu poslao Zrinski, o zatočenom grofu Tattenbachu (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 98). *Konferenciji* se pridružio i kancelar Hoher s prijedlogom caru: „Zrinskog - dobili mrtvog ili živog, jer u suprotnom bi stvar otišla u krajnost i on bi pobjegao ili Turcima ili Rakoczyju“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 102). Što se tiče uvjeta koje je Zrinski postavio, smatraju da su „nedostojni i drski“ i ne mogu se odobriti „bez najveće povrede poštovanja Vašeg carskog veličanstva“, a smatraju da „čim se sakupi ljudstvo, upasti u Međimurje i uništiti ga pljačkom i paležom, te ujedno njega osobno dati zatočiti“ što je car i odobrio (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 101).

Kancelar je Hoher bio na funkciji kojoj je danas ekvivalentom ministar unutarnjih poslova (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 43). Slijedećeg je dana Hoher uputio tajniku Abeleu pismo s uputama o sastavljanju proglašenja, kojim se Zrinski proglašuje okrivljenikom za zločin uvrede Veličanstva i veleizdaje. (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 104).

Istoga se dana objavljuju tri proglašenja Leopolda I. i to: jedan staležima i redovima zemalja krune sv. Stjepana o nevjeri Petra Zrinskog, drugi podanicima zemalja krune sv. Stjepana o nevjeri Petra Zrinskog i treći je proglašenje bio namijenjen krajišnicima o nevjeri Petra Zrinskog koji je datiran 30. ožujka 1670. godine (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 105-108). Car proglašava „grofa Petra Zrinskog okrivljenikom za nevjeru, uvredu veličanstva i veleizdaju; uskraćujemo mu i lišavamo ga svih službi, časti, povlastica, izuzeća, milosti i prava i dostojanstava, a osobito banske vlasti u Hrvatskoj i Slavoniji (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 107). Nadalje, određuje da mu oduzima i plijeni svu imovinu koju pripaja svojoj Kraljevskoj komori te obećava „darivanje velike nagradu onome tko bi ga predao živog ili mrtvog“, a ujedno se grozi svima koji bi mu možebitno na bilo koji način pomogli (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 107). To sve ukazuje na to da je nakon ovakvog proglašenja, suđenje okrivljeniku izlišno jer Petar Zrinski postaje osuđenikom prije samoga procesa, a sam je sudski proces „montiran“ (Golub, 2003, 16). Nakon toga proglašenja, urotnici su se sklonili u Čakovec 1. travnja 1670. godine gdje su razmatrali svoj položaj (Špoljar, 1976, 183). Čast im je bila osobito važnom te su odlučili ne bježati i ne čekati da budu nasilno odvedeni i podvrgnuti „inkvizitornom“ dijelu istrage koji je rabio torturu za dobivanje priznanja (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 41). Obećana mu je carska milost u Lobkoviczevu pismu datiranom 2. travnja: „Neka ne posumnja u urođenu dobronamjernost preuzvišenoga cara, nego neka se u potpunosti do kraja pouzda u njegovu milost“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 111). Vjerojatno su urotnici odlučili da će se sami izručiti i na taj način pokušati ublažiti sankcije koje su njima osobno, njihovim obiteljima, imanjima i domovini slijedile (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 26). Znali su da je za veleizdaju predviđena kazna odsijecanjem glave, koja tada nije smatrana sramotnom, ali postojala je i mogućnost „krvožedne“ kazne raščetvorivanjem koje je bilo popraćeno „ponižavajućim kricima“, a odsijecanje desne ruke plemićima također se smatralo sramotnim (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 26-27). Uz te fizičke kazne, postojala je i odluka kojom se svako sjećanje na osuđenoga, odnosno pokojnoga mora iskorijeniti iz naroda (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 26). Naši su se plemići odlučili braniti djelomičnim priznanjima uz objašnjenja i opravdanja za svoje postupke te tražeći milost i

oprost od cara da spase svoje živote, ali i živote svojih bližnjih (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 27-28).

Tako je 7. travnja 1670. godine Fran Krsto Frankopan napisao Leopoldu (31. dokument) potvrđujući mu svoju vjernost: „Zato smjerno padam ničice do Vaših carskih nogu i ponizno molim milost i oprost iz urođene samilosti Vašega posvećenog Veličanstva kao iz obilnoga izvora milosrđa“, a istoga dana uputio je pismo i Petar Zrinski knezu Lobkoviczu (32. dokument) kojim ga moli da za njega kod cara isposluje milost iako ne vjeruje baš u nju: „Nisam dovoljno uvjeren u carsku milost“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 115-116). U pismima Lobkoviczu i Leopoldu, Zrinski nije čuo bilo kakav dogovor s Turcima te zaziva „premilostivu naklonost“, a svoga sina jedinca šalje u Beč „kao zalog svakovrsne odanosti“ po svećeniku ocu Forstallu (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 116-117). Forstall je u očima *Tajne konferencije* iz 28. ožujka 1670. godine (20. dokument) vrlo prisnan i blizak Zrinskom, nazivaju ga njegovim intimusom (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 101). Članovi *Tajne konferencije* iz 10. travnja 1670. godine (34. dokument) nisu povjerovali Zrinskom i Frankopanu te su se sastavši sugerirali caru: „Treba hvaliti onog vladara koji život jednoga pobunjenika žrtvuje javnom miru...“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 120). Smatraju da je činjenica što je Zrinski poslao sina u Beč kao jamstvo, nevrjedna, sudeći prema sličnim slučajevima iz povijesti, primjerice Ivan je Zapolja predao svoga sina i majku, ali i dalje nije odustao od svojih ciljeva, zatraženo je da Zrinski preda Legrad, Čakovec, Bakar i Bakarac, sva ostala imanja i luke te predlažu grofa Spankaua da silom dovede urotnike u Beč (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 121). Ponovno se sastaju 12. travnja (35. dokument) te predlažu caru: „Najbolje bi i najsigurnije bilo kad bi on i Frankopan bili uklonjeni s puta jer dokle god obojica žive – živjeli i bili gdje god – oni će Vašem Carskom Veličanstvu i državi biti ozbiljna opasnost i teret“ te nastavljaju da je Zrinski: „Prepun ambicije, već urođene njemu, velikašima i staležima u Hrvatskoj te zaista nije imao nikakve zakonitog razloga da se već dva puta tako odmetne od Vašeg Carskog Veličanstva“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 125; 127).

6. Dokumenti o istražnim radnjama nad Petrom Zrinskim i Franom Krstom Frankopanom

U Beč dolaze 18. travnja 1670. godine, a 19. travnja obojica su zatvorena (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 39). U Donjoj je Austriji na snazi tada bio zakonik nazvan *Ferdinandea* koji je bio spoj inkvizitornih i akuzatornih procesnih postupaka što je za naše okrivljenike bilo nepovoljnije u odnosu na zakone u nekim njemačkim krajevima (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 37). Akuzatorni je proces nalikovao današnjem kaznenom postupku u kojem bi tužitelj podizao optužnicu, a okrivljenici su se branili uz branitelja, akuzatorni je proces mogao prijeći u inkvizitorni u slučajevima kada je bilo potrebno iskamčiti neko „priznanje“, uglavnom služeći se mučenjem (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 37). Našim se velikašima sudilo kombinacijom ovih dvaju metoda, ali je uz to, car na licu mjesta osnovao sud (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 37-38). Uz sve to, dozvoljena su otklanjanja od tih propisa jer se radi o „iznimno teškim zločinima“ u koje se ubraja „zločin“ naših junaka (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 38).

Ne može se točno utvrditi kada je započeo proces, to je moglo biti onoga dana kad su urotnici uhićeni, kad je obavljeno prvo saslušanje vezano za urotu ili u lipnju 1670. godine kada je car imenovao istražno povjerenstvo na čelu s kancelarom Hocherom (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 39). Kancelar je Hocher zajedno s tajnikom Abeleom ispitivao (*Prvi iskaz Rudolpha Lahna iz 23. travnja 1670. godine*, 37. dokument) Johhana Rudolpha Lahna, konjušnika Zrinskog (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 129). To pokazuje da je ovo ispitivanje provedeno prije nego li je istražno povjerenstvo imenovano (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 39). U to su vrijeme postojale dvije vrste istrage: opća i posebna (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 39). Izgleda da je ovo ispitivanje bilo „prelijevanje informacija“ iz procesa drugih urotnika iz Štajerske i Ugarske (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 39-40). Izgleda da odluka o pritvoru nikada nije izdana, već je vjerojatno proizlazila iz careva *Proglasa* od 29. ožujka 1670. godine (23. dokument) u kojemu piše da Zrinskoga svatko može uhititi ili ubiti (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 107). Zrinski je u *Očitovanju* (39. dokument), datiranom 2. svibnja 1670. godine, priznao prepisku s turskom Portom preko kapetana Bukovačkog, ali u svrhu službe svome vladaru (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 139).

Fran se Krsto Frankopan javio pismima u četiri navrata (Prvo, drugo, treće i četvrto *Očitovanje*) koja su datirana drugoga, trećega i četvrtoga svibnja u kojima se „ograđuje“ od Zrinskoga i njegovih aktivnosti, govori da su ostali urotnici sve detalje držali u tajnosti od

njega te zaziva carski oprost (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 143-154). U *Prvom Očitovanju* (2. svibnja 1670. godine, 40. dokument) Frankopan govori da nije znao da je Zrinski slao izaslanstvo u Tursku, da nije htio ni slušati njihovo izvješće po povratku, ali i donosi uvjete koje je Bukovački zastupao u Solunu (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 143-145). Primjerice, da će sultan proglasiti Zrinskoga za vladara svih kršćanskih pokrajina pod njegovom vlašću uz nasljedno pravo, a jedan je od sultanovih uvjeta da mu Zrinski „posudi“ sina jedinca na pune dvije godine (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 145). U *Drugom očitovanju* (3. svibnja 1670. godine, 41. dokument) kaže da je govorio Zrinskom: „Neka se udostoji bez pretvaranja i prevare razotkriti svoj naum“, također kaže da je grofa Tattenbacha „stavio u svoju službu“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 148-149). U *Trećem očitovanju* (4. svibnja 1670. godine, 42. dokument) još dodaje imena ljudi koji su sudjelovali u uroti, primjerice vojvoda Geczy, Stjepan i Franjo Ivanović i unijatski episkop Gabrijel Mijakić koji je trebao Vlahe privoliti da sudjeluju u uroti uz obećavanje povlastica kao i Johann Baptist Locatelli koji je vezan uz urotu u Štajerskoj (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 152-153). U *Četvrtom očitovanju* (6. svibnja 1670. godine, 43. dokument) u kojem sažeto ponovno donosi imena urotnika koje dijeli na „zavodnike i pokretače odaslanstva na osmansku Portu“ (kapetan Bukovački, kapetan Berislavić mlađi...) i one koji su se kasnije priključili toj ideji (Stjepan Gereci, braća Ivanovići...) (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 153). Navodi da je postojalo još dosta pripadnika urote koji su bili „nižega staleža“ kao i časnika koji se nisu dobrovoljno priključili uroti, nego su bili „zavedeni“ i da ne treba sumnjati u njihovu odanost, osim Bukovačkoga koji je izbjegao u Tursku (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 153-154). Ta se očitovanja ne mogu smatrati priznanjima jer nisu dana pred sudom, a smatra se da su očitovanja napisana ranije jer se razmatraju na sastanku *Tajne konferencije* koja je održana 29. travnja (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 40).

Tajna je konferencija odlučila o potrebi osnivanja istražnog povjerenstva „nekolicine savjesnih savjetnika dorašlih stvari“ 29. travnja 1670. godine s prijedlozima caru koje je on slijedećeg dana odobrio, a sudionicima su bili grofovi Lobkowitz, Schwarzenber, Lamberg, Rottal, Montecuccoli, barun Hoher te tajnici Dorsch i Abele (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 133-134). O Zrinskom i Frankopanu kažu: „Njihova vlastita priznanja – obojice pobunjenika: ona su, naime, tako jasna i (sadržavaju) tako teške prijestupe da daljnji proces uopće nije potreban nego je već samo po sebi bjelodano da su višestruko počinili zločin uvrede božanskoga i ljudskoga veličanstva te da su time zaista i potpuno izgubili tijelo, imovinu i krv“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 134).

Iako je već u samoj istrazi bilo sakupljeno dovoljno dokaza za izricanje smrtno presude i konfiskaciju cjelokupne imovine, proces se nastavio (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 42). Naime, u istražnom postupku, okrivljenici nisu imali pravo na odvjetnike, a pogubljenje plemića bez prava na iznošenje svoje obrane moglo bi ocrniti bečki dvor (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 42-43).

Jačanje careve moći očitovale se i u pravu na zapljenu posjeda i cjelokupne imovine, pod izlikom da bilo koga proglasi krivim zbog počinjenja teških djela, navelo je mnoge feudalce širom carstva da zainteresirano prate ovaj proces u strahu za vlastite posjede (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 42). Svoj prvi iskaz Petar Zrinski daje 26. lipnja (46. dokument) odgovarajući na pitanja dvorskoga kancelara Hochera vezana uz njegov iskaz od 2. svibnja kao i pitanja vezana uz Locatellija, Ivanovića (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 157-158). Isti dan piše *Očitovanje* (47. dokument) uz svoj iskaz, ističući svoju nevinost u kojemu kaže da je Bukovački sklopio dogovor koji se kosio s njegovim idejama (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 164). Istoga dana *Iskaz* (48. dokument) daje i Frankopan, nakon čega slijede pisma, obrazloženja, razmatranja, podnesci (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 169). Oboje daju i drugi iskaz pred kancelarom i tajnikom Abeleom, Zrinski 24. srpnja, a Frankopan 13. kolovoza (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 180;189) 5. rujna piše Zrinski Leopoldu I. (*Pismo Petra Zrinskog Leopoldu I.*, 59. dokument) objašnjavajući da nije spremao nikakav ustanak protiv njegove vlasti, argumentima: „Nisam obavio nikakve pripremne radnje, nisam pribavio nikakav živež, zalihe, streljivo ili vojnike za obranu niti za jedan dan, nikome od svojih nisam dao naredbu da uzmu oružje, nadalje, nisam pružio nikakav otpor...“ i moli cara da mu dopusti da se brani sa slobode (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 194; 197;204). Jedan od argumenata mu je i taj da su Turci prevrtljivi i ne poštuju dogovor što je Petru dokazivalo da neće poštovati ni dogovor s njim (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 197). 20. rujna 1670. godine car je utemeljio *Delegirani sud* u kojem je uz baruna Hochera kao predsjednika toga tijela bio i Christoph Abele, oboje članovi *Tajnoga povjerenstva*, koji su od početka stjecali saznanja o uroti, čime se bili potpuno pristrani te su cijelo vrijeme predlagali smrt urotnicima (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 43). Abele je izražavao i veliku odbojnost prema Zrinskom što će se vidjeti kasnije u prijedlogu presude, važno je i to da u *Delegiranu sudu* nije bilo niti Ugara ni Hrvata, a upitna je bila i mjesna nadležnost suda, no car je sam odlučio o tome (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 43-44).

7. Dokumenti o odnosu Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana za vrijeme sudskoga procesa

20. rujna 1670. godine car je poslao *Ukaz Delegiranom sudu o podizanju optužnice* (61. dokument) u kojem kaže: „ Da valja pokrenuti i ustanoviti redovni postupak te ga u dogledno vrijeme privesti kraju.“, a gospodin Georg Frey, doktor prava, dobio je u zadatak pisanje optužnice s naputkom da se presuda na kraju postupka ne objavi odmah, već da se uputi njemu na konačnu odluku (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 206-207). On je 7. studenog 1670. godine podignuo optužnice protiv Zrinskoga i Frankopana, optužio ih je za „zločin veleizdaje i uvredu carskoga i kraljevskoga veličanstva“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 45).

Urotnicima je odobren rok za odgovor na optužnicu kao i poziv da imenuju „zaprisegnutog branitelja kojega je potvrdio Visoki austrijski sud“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 230). Kakve su šanse imali na njemačkom sudu, s njemačkim sucima, s njemačkim tužiteljem i njemačkim braniteljem kad su im stavljeni na teret „protunjemački zločini?“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 43). Ne shvaćajući do kraja svoj položaj, Petar Zrinski 15. studenog piše Leopoldu I. *Pismo* (70. dokument) u kojem ga preklinje da mu ukaže obećano milosrđe, a isti dan upućuje mu i pismo (*Podnesak*): „ Radi svojega opravdanja, tj. obrane od optužbe“, što je potpuno promašeno, jer odgovor na optužbu treba uputiti *Sudu* (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 48; 236). Zrinskom je dodijeljen branitelj Johann Strell, a Frankopanu branitelj Johann Eillers (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 48). Nakon optužnice i dodjele branitelja, slijedili su odgovori na optužnice (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 48; 52). Moguće je da je branitelj Strell neznanjem ili namjerno uputio Zrinskoga da je „u rimsko-kanonskom dokaznom pravu smrtni neprijatelj okrivljenika nije pripuštao svjedočenju“, a što se zapravo nije odnosilo na zločin „uvrede veličanstva“ pa je zato Zrinski rekao da mu je Frankopan „smrtni neprijatelj“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 52). Zrinski je sredinom studenog odgovorio na optužnicu spominjući svoje neprijateljstvo s Frankopanom: „ Poznata je njegova antipatija, tj. neprijateljstvo sa mnom, bilo da je ono nastalo zbog zavisti ili određenih presizanja obitelji ili možda oboje“, a pri kraju piše: „Ja se ne mogu sasvim lišiti krivnje: naime, nemoguće je da u tolikim pomutnjama svojega duha nisam ili nepromišljeno ili nedostatkom prosudbe zastranio, ali ipak mi je uvijek pred očima bilo poštovanje Njegova Veličanstva i moja odanost“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 240; 246-246). Smatra se da je taj odgovor na optužnicu Zrinski sročio sam jer je smatrao da mu odvjetnik nije potreban, a njegov odgovor

bio je općenito i dirljivo pismo i nije bio konkretan odgovor na točke optužnice, ali je bio kako Zrinski kaže „čista i nepatvorena istina“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 48). U svojoj je replici Frey iznio da je njegova optužnica temeljena na priznanjima, pismenim dokazima i javnome mnijenju, nakon čega je slijedio odgovor Zrinskoga kojeg je sastavio uz pomoć odvjetnika Strella, kojemu se obratio najviše zbog odnosa s Turcima, tvrdi da su dobri odnosi s njima bili varka te da je car znao za dopisivanje (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 49; 51). Frankopan je 21. prosinca uz pomoć odvjetnika, sastavio svoj odgovor na sve što mu se stavlja na teret, zaključujući da su grijesi za koje je optužen „razvodnjeni i pogrešno shvaćeni“ te da ostaje vjeran caru, kojemu je „prepokorni vazal“ i „najvjerniji i najpokorniji sluga“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 249; 263). Frey je u replici utvrdio da je Frankopan trebao sve planove za koje je saznao, odmah „neformalno prijaviti vlastima“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 53). Krajem ožujka 1671. godine, obojica su okrivljenika dostavila odgovore na replike tužitelja Freya (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 285; 300). Frankopan u *Odgovoru Frana Krste Frankopana na repliku tužitelja* (78. dokument) 28. ožujka 1671. smatra da tužitelj iznosi „čiste pretpostavke, preuveličane aluzijama i neutemeljene u istini“ i opet upućuje caru „molbu da mi se udostoji smilovati bez sudaca i procesa“, želi da ga se oslobodi „s povratkom časti i službi“ od ranije (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 299). Tvrdi da je on spriječio Zrinskoga da „rasplamsa vatru“ urote te da ga je nagovorio da ide u Beč i da se na raspolaganje caru (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 55). Zrinski zaključuje svoj *Odgovor na tužiteljevu repliku* (79. dokument) kao da je jasno dokazao svoju nedužnost i već ima carev oprost te traži da se odbije tužbeni zahtjev, kao i da se objavi da je bio nepravедno optužen (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 323-324). Uz to želi da mu se odmah ukine pritvor i vrate sve časti kao i pokretnine i nekretnine, ali i vraćanje „u prijašnje stanje uz odbijanje štete i troškova“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 323-324).

8. Dokumenti o presudi i izvršenju kazne za urotu Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana

30. ožujka 1671. Leopold I. u *Ukazu Leopolda I. predsjedniku Delegiranoga suda Johannu Paulu Hocheru o završetku postupka* (80. dokument) naredio je predsjedniku *Delegiranog suda* kancelaru Hocheru ukaz o sastavljanju presude s naputkom da je čuva u tajnosti, dok je on ne odobri (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 324). Tako 11. travnja *Delegirani sud* u *Stanovištu Delegiranoga suda o krivnji i prijedlog presude protiv Frana Krste Frankopana* (81. dokument) donosi svoje stajalište o krivnji i prijedlogu presude protiv Frankopana, presuđuju da je kriv što je „kao suradnik sa saznanjem, suučesnik, glavni ortak i još po mnogim osnovama krivac u slučaju uvrede veličanstva i veleizdaje“ i predlažu kaznu „da mu se odreže ruka i odsiječe glava te da mu se konfisciraju sva njegova dobra“, s obrazloženjem da njegovo kajanje nije istinsko, već je pun zlobe i drskosti (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 325; 331).

Stanovište Delegiranog suda o krivnji i prijedlog presude protiv Petra Zrinskog (82. dokument), *Delegirani sud* iznosi 18. travnja, presuđuju da je Petar kriv za uvrede veličanstva i veleizdaju te predlažu istu kaznu kao i Frankopanu: „Da mu se odreže ruka i odsiječe glava te da mu se konfisciraju sva njegova dobra“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 332). Osim toga, tajnik Christoph Abele predložio je *Delegiranom sudu* da mu: „Odsječena glava bude istaknuta na granici u njegovu Međimurju, jer je među svima on grijesio od svih najviše, jer se želio poistovjetiti s Njegovim Carskim Veličanstvom više nego ostali, naime, postati vladarom Hrvatske“, a smislio je i podrugljivu pjesmicu u kojoj izvirgava geslo Zrinskog: „Ništa no dobra mi sreća“ u „Ništa no dobra mi smrt“, no taj prijedlog nije usvojen (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 49; 344).

Te presude poslane su *Tajnoj konferenciji* koja je u 83. dokumentu *Mišljenje Tajne konferencije o kazni za Petra Zrinskog, Frana Krstu Frankopana i Ferenca Nadasdyja* (21. travnja) raspravljala o tome „treba li i kako izvršiti smrtne presude“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 345). Hvalili su sam sudski postupak govoreći: „Da nismo imali ništa prigovoriti“ i napomenuli su da se milosrđe, koje je „najljepši ures vladara ne treba primjenjivati na štetu države i općeg dobra“ te da „neka malobrojni osjete kaznu da bi se mnogi zastrašili“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 346). Ipak, smatrali su da ih treba pogubiti „bez ikakve torture na temelju vlastitih priznanja i pravdu ublažiti blagošću“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 349). Car je odobrio prijedloge *Tajne konferencije* 25. travnja 1671. godine i odredio da se pogubljenje održi 30. travnja (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 350). *Tajna je konferencija* isti dan (21. travnja) u 84.

dokumentu *Mišljenje Tajne konferencije o pomilovanju Petra Zrinskog, Frana Krste Frankopana i Ferenc Nadasdyja* raspravljala i o pomilovanju osuđenih urotnika te je utvrđeno da svi članovi *Tajne komisije* jednoglasno smatraju da Fran Krsto Frankopan i Ferenc Nadasdy koji je također osuđen na istu kaznu, nikako nemaju pravo na pomilovanje, a tri su člana *Tajne komisije* predložila pomilovanje za Petra Zrinskog, radi velikih zasluga njegove obitelji i toga što je kao zalog poslao sina (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 351; 353). Na kraju je zaključeno da su Zrinski i Frankopan „zloglasni, opasni i tegobni Vašem Carskom Veličanstvu i državi“ te je većinom glasova *Tajne konferencije* odlučeno da treba pogubiti i Zrinskoga (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 354-355). U Beču je 23. travnja 1671. godine sastavljena *Presuda Petru Zrinskom, sastavljena 23. travnja 1671., s pomilovanjem od 29. travnja 1671.* (85. dokument) nakon kaznenog postupka onako kako su i *Delegirani sud* i *Tajna konferencija* već ranije odredile, a car je tu kaznu potvrdio, ali je ipak 29. travnja slijedilo pomilovanje, naime car je iz „čiste carsko-kraljevske milosti“ odlučio da mu se treba oprostiti odsijecanje desne ruke (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 355-356). Isto se ponovilo i kod Frankopana 25. travnja, *Presuda Franu Krsti Frankopanu, sastavljena 25. travnja 1671. s pomilovanjem od 29. travnja 1671.* (86. dokument), potvrđena je već prije donesena presuda, uz pomilovanje od 29. travnja, i njemu je car iz „čiste carsko-kraljevske milosti“ odlučio da mu se treba oprostiti odsijecanje desne ruke (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 357-358). Jedan od sudionika *Tajne konferencije* od prvog zasjedanja do kraja, bio je tajnik Abele koji je 28. travnja bezuspješno ispitivao Zrinskog o suučesnicima urote prijeteći mu torturom što se nalazi u 87. dokumentu, *Ispitivanje Petra Zrinskog o suučesnicima 28. travnja 1671.* (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 358). Ispitivao je i Frankopana (*Ispitivanje Frana Krste Frankopana o suučesnicima 28. travnja 1671.*, 88. dokument) pod istim uvjetima („Ne može mu se zatajiti da je za torturu već sve pripremljeno“), ali bez ikakva rezultata te im je tek nakon ispitivanja priopćio pravomoćne smrtne kazne. (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 361-363; 63).

Frankopan je bio njome zatečen jer je vjerovao da će biti oslobođen, a Abele mu je savjetovao da se pripremi na smrt i da nema smisla pisati caru molbu za pomilovanje (*Molba Frana Krste Frankopana za pomilovanje 28. travnja 1671.*, 89. dokument) koju je on ipak tijekom noći napisao, ponovno moleći cara da mu poštedi život kao „njegov najponizniji sluga i najvjerniji podanik i sjena smrti“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 364). 29. travnja 1671. godine, dan prije izvršenja kazne, Abele je odobrio kratki susret Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana u kojem su oprostili sve jedan drugome na njemačkom jeziku jer je tako Abele odredio da bi mogao znati o čemu razgovaraju (Damaška; Lonza;

Horbec; Matasović, 2023, 63). Čak im je dozvolio da napišu pisma svojim suprugama, Petar je uputio svojoj ženi Ani osjećajno i poznato pismo na hrvatskome jeziku (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 63). Taj trenutak Abeleove ljudskosti, prekinut je kada je stigla vijest da su pomilovani odsijecanja ruke, ali je Abele odlučio da im se sretna vijest ne priopći do samoga odlaska krvniku slijedećeg dana (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 63-64). Na dan pogubljenja, Abele je rekao Zrinskom: „Da mu je Kazneni sud Donje Austrije oduzeo plemićki status te da mu sina stiže vječna infamija“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 64). Tek je po dolasku na stratište službeno Zrinskom i Frankopanu priopćena presuda (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 64). Činilo se da ne može gore, ali ipak može. Naši su junaci pali su u ruke „nevještom“ krvniku pod utjecajem alkohola, Nicholasu Morru koji im je obojici nagrdio tijela tako što je prvim zamahom promašio vrat, zadavši im jake bolove prije samoga usmrćenja odsijecanjem glava (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 64; 365-366). Nad njim je pokrenut postupak (*Istraga protiv krvnika Nicholasa Morra u predmetu pogubljenja Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, 4., 5. i 30. svibnja 1671.*, 90. dokument) jer je pogubljenje izveo: „tako loše i strašno da su oba osuđenika, rodom jednako visokoga položaja, a osobito Frankopan, znatno oštećena, i oba su protivno donesenoj presudi okrutno smaknuta“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 365). Osuđen je na rad na gradskim opkopima u Beču, vezan i u okovima 5. svibnja 1671. godine, no car je bio od milosti te ga je potjerao iz grada i odredio mu novčanu kaznu 30. svibnja 1671. godine (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 366). I tako su, na vrlo krvoločan i ponižavajuć način, život skončali naši junaci i njihove slavne obitelji (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 64). Unatoč nalogu iz presude, sjećanje na naše junake nije „iskorijenjeno iz svijeta“ (Damaška; Lonza; Horbec; Matasović, 2023, 358).

9. Zaključak

Hrvatski velikaši Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan pogubljeni su nakon jednogodišnjeg suđenja u Bečkom Novom Mjestu 1671. godine radi „zločina“ uvrede cara i veleizdaje. Franjo Rački povodom obilježavanja dvije stotine godina urote Zrinskih i Frankopana, priredio je 1873. godine i objavio *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana* u kojima je skupio spise vezane uz proces, ali i druge spise tog vremena kako bi sam proces stavio u okvir političkih prilika i društvenih kretanja u vrijeme urote, a prikupljeni je materijal bio pisan na hrvatskom, njemačkom, latinskom i talijanskom jeziku. Rački u uvodu ističe da je „gradja ova izvadjena i pocrpna je iz deset arkiva i knjižnica“. Taj je rad nadahnuo mnoge znanstvenike i umjetnike na daljnje proučavanje i obrade pa tako i na formiranje nacionalnoga mita u okviru pravaške stranke u 19. stoljeću što će biti fiksirano u povijesnom romanu Eugena Kumičića *Urota Zrinjsko-Frankopanska*, iz 1892. godine u kojemu nalazimo na najupečatljiviji opis smaknuća urotnika. Tri i pol stojeća nakon pogubljenja i stoljeće i pol nakon *Izprava Račkoga*, 2023. godine izlazi djelo *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana - Dokumenti* autora Mirjana Damaške, Nelle Lonze (ur.), Ivane Horbec i Maje Matasović. Ono sadržava izvornike i suvremene prijevode 90 dokumenata koji prate cjeloviti sudski proces protiv naših velikaša. Osim 59 dokumenata koje je krajem 19. stoljeća fiksirao Franjo Rački nakon iscrpnog arhivskoga rada, uz procesni spis vezan je još 31 dokument, iz kojih je sada moguće pratiti sve što je bilo povezano s ovim sudskim postupkom. Iz dostupnih dokumenata proizlazi da je sastav careve *Tajne konferencije* i *Delegiranog suda* bio isti, odnosno bili su i „policajac i tužitelj i sudac“. Najokrutniji od svih članova bio je Christoph Abele koji je bio prisutan u svim odlukama i prijedlozima, sve do samog odlaska Frana Krste Frankopana i Petra Zrinskoga na stratište. Slijedom svega navedenoga, nedvojbeno je za zaključiti da je careva *Tajna konferencija* već 20. ožujka 1670. godine nakon prvoga saznanja o uroti predlagala smrt urotnicima, a članovi *Delegiranoga suda* provodili sve pravosudne radnje usmjerene na konačnu smrtnu presudu. Njegovo Veličanstvo, car i kralj Leopold I., odluke je donio nakon konzultacija sa svojim savjetnicima, tako da je u ovom konkretnom slučaju odobrio sve prijedloge *Tajne konferencije* i *Delegiranog suda*. Uhode, razne konferencije i povjerenstva kao i sve ostale tajne službe koje su djelovale na bečkom dvoru, ukazuju nam na to da se protiv naših velikaša vodio političko-sudski igrokaz, „montirana“ sudska farsa u cilju „grabeža“ bečkog dvora i jačanja moći i apsolutizma Leopolda I.. Zrinski i Frankopan

planirali su oružani otpor bečkom dvoru u svrhu boljitka svoje zemlje časno i hrabro. Bez obzira na to što su i ugarski plemići bili njihovi istomišljenici te zajedno s njima sudjelovali u uroti, njihove udružene snage bile su beznačajne u odnosu na habsburšku moć te su bezuspješno tražili pomoć i suradnju drugih zemalja koje nisu u tom trenutku bile zainteresirane za suprotstavljanje bečkom dvoru. Kao što su oni kovali urotu, tako je sada poznato da je bečki dvor istovremeno kovao zavjeru protiv njih u namjeri da ih ukloni s političke pozornice na naoko prihvatljiv način, a da se ne baci sjena na njegov ugled. To je riješeno pomno planiranim, potpuno pristranim i neregularnim suđenjem za veleizdaju. Stječe se dojam kako je cijeli postupak, od samoga načina na koji su hrvatski velikaši bili slatkorječivim lažima navedeni na dolazak u Beč pa sve do samoga izvršenja presude, bila „dobro režirana predstava“ u kojoj su naši junaci bili žrtvama. Odsijecanjem plemenitaških glava „za primjer“ drugima, careva *Tajna konferencija* uspješno je zaustavila urotu i pobunu hrvatskih i ugarskih plemića usmjerenu protiv Leopoldovih apsolutističkih težnji. Unatoč nalogu iz presude, sjećanje na hrvatske junake nije „iskorijenjeno iz svijeta“ te se može zaključiti da su Petar IV. Zrinski i Fran Krsto Frankopan doista hrvatski nacionalni junaci, simboli žrtve za slobodu i pravdu hrvatskog naroda i opstojnost domovine.

Sažetak

Hrvatski velikaši Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan pogubljeni su nakon jednogodišnjeg suđenja u Bečkom Novom Mjestu 1671. godine radi „zločina“ uvrede cara i veleizdaje. Franjo Rački povodom obilježavanja dvije stotine godina urote Zrinskih i Frankopana, priredio je 1873. godine i objavio *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana* u kojima je sakupio spise vezane uz proces, ali i druge spise tog vremena kako bi sam proces stavio u okvir političkih prilika i društvenih kretanja u vrijeme urote, a prikupljeni je materijal bio pisan na hrvatskom, njemačkom, latinskom i talijanskom jeziku. Taj je rad nadahnuo mnoge znanstvenike i umjetnike na daljnje proučavanje i obrade, primjerice Eugena Kumičića i njegov povijesni roman *Urota Zrinjsko-Frankopanska*, iz 1892. godine u kojemu se fiksira revizija uloge Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana u hrvatskoj historiografiji. Tri i pol stoljeća nakon pogubljenja i stoljeće i pol nakon „Izprava“ Račkoga, 2023. godine izlazi djelo *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana - Dokumenti*. autora Mirjana Damaške, Nelle Lonze (ur.), Ivane Horbec i Maje Matasović. Ono sadržava izvornike i suvremene prijevode 90 dokumenata koji su povezani ili sastavni dio cijelog sudskog procesa protiv naših velikaša. Iz navedenih dokumenata saznajemo da je *Tajna konferencija* već 20. ožujka 1670. godine nakon prvog saznanja o uroti predlagala smrt urotnicima, a čiji članovi su ujedno bili i članovi *Delegiranog suda* koji je provodilo sve pravosudne radnje usmjerene na konačnu smrtnu presudu. Njegovo Veličanstvo, car i kralj Leopold I., odobravao je sve podnesene mu prijedloge. Uhode, konferencije i povjerenstva kao i sve ostale tajne službe koje su djelovale na bečkom dvoru, ukazuju nam na to da se protiv naših velikaša vodio političko-sudski „igrokaz“.

Ključne riječi: Zrinski, Frankopan, Leopold, Tajna Konferencija, sudski proces, Abele

10. Literatura:

1. Damaška, Mirjan; Lonza, Nella (ur.); Horbec, Ivana; Matasović, Maja (2023). *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana - Dokumenti*. Zagreb: Zaklada Marija i Mirjan Damaška i Školska knjiga.
2. Špoljar, Krsto (ur.) (1976). *Zrinski, Frankopan, Vitezović, izabrana djela. (Pet stoljeća hrvatske književnosti)*. Zagreb: Zora-Matica hrvatska.
3. Kumičić, Eugen (2002). *Urota Zrinjsko-frankopanska*. Zagreb: Zagrebačka stvarnost.
4. Šišić, Ferdo (1975). *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
5. Macan, Trpimir; Holjevac, Željko (2013). *Povijest hrvatskoga naroda*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Golub, Ivan (ur.) (2003). *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost. Svezak III. Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga.
7. Rački, Franjo (1873). *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana / skupio Fr. Rački*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.